

REACTIE DIERENBESCHERMING OP DRIE ONTWERPBESLUITEN BEHORENDE BIJ HET WETSVOORSTEL DIEREN

DEN HAAG, 31 maart 2010

(Kenmerk: U10.0536)

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij doe ik u namens de Dierenbescherming onze inbreng toekomen in het kader van de (internet-)consultatieronde betreffende een drietal Algemene Maatregelen van Bestuur die zijn opgesteld in het kader van de Wet Dieren.

Deze inbreng bevat opmerkingen ten aanzien van alle drie de ontwerpbesluiten, waarbij de nadruk ligt op het ontwerpbesluit Houders van dieren.

Uiteraard is de Dierenbescherming graag bereid verder met u van gedachten te wisselen over de inhoud van de ontwerpbesluiten, danwel onze reactie nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

mr. Léon Ripmeester
Sr. juridisch beleidsmedewerker
Dierenbescherming

1. Inleiding

Algemeen

De Dierenbescherming vindt dat goede wet- en regelgeving voor de bescherming van dieren van cruciaal belang is en blijft. De overheid heeft een belangrijke verantwoordelijkheid om ter zake kwantitatief en kwalitatief gezien afdoende regels te stellen.

Onze organisatie heeft de totstandkoming van de Wet dieren dan ook vanaf het begin kritisch en met veel belangstelling gevolgd. Gevraagd en ongevraagd heeft de Dierenbescherming telkens de punten die voor dieren en dierenwelzijn van belang zijn naar voren gebracht bij LNV en politiek.

Hierbij is voor de Dierenbescherming altijd van eminent belang geweest, dat er nadrukkelijk een verband bestaat tussen de Wet dieren en de daarbij tot stand te brengen uitvoeringsregelgeving. Juist in de uitvoeringsregelgeving wordt immers grotendeels vastgelegd welke concrete normen zullen gelden voor wat betreft dierenwelzijn, -gezondheid en -bescherming.

De Dierenbescherming heeft dan ook telkens gepleit voor het tot stand brengen van een volledig stelsel van uitvoeringsregelgeving. Waarbij er géén lacunes en 'open eindjes' blijven bestaan zoals bij de Gwwd (d.w.z. grotendeels niet ingevulde welzijns-artikelen).

Tevens zou het ambitieniveau gericht moeten zijn op een beter niveau van bescherming en dierenwelzijn. In ieder geval mag er al helemaal geen sprake zijn van achteruitgang in beschermingsniveau.

Hierover valt nog de volgende belangrijke constatering te doen. De Gwwd is tot stand gekomen in 1992. Een groot aantal uitvoeringsbesluiten op het gebied van dierenwelzijn zijn nooit tot stand gebracht.

Reden hiervoor was op zijn minst gedeeltelijk gelegen in de veronderstelling van LNV-zijde dat er over een aantal onderwerpen nog te weinig duidelijkheid danwel maatschappelijke consensus was om regelgeving tot stand te kunnen brengen. Soms konden zaken niet verboden worden omdat gesteld werd dat alternatieven zouden ontbreken.

Echter, in de afgelopen jaren zijn veel nieuwe wetenschappelijke inzichten op het gebied van dierenwelzijn- en diergezondheid opgedaan. In het maatschappelijk en politiek debat zijn meningen over dierenwelzijn verder uitgekristalliseerd. Gezegd mag worden; in algemene zin ten faveure van een beter niveau van dierenwelzijn. Als het ambitie-niveau van LNV niet méér is dan het behouden van het 'huidige' beschermings- en welzijnsniveau zoals vastgelegd in de wet- en regelgeving, dan betekent dit *de facto* (en *de jure!*) dat het beschermingsniveau wordt gecontinueerd zoals dat begin jaren negentig van de vorige eeuw werd vastgesteld, en waaraan sinds die tijd goeddeels geen verdere uitwerking is gegeven.

Gezien de hiervoor aangehaalde voortschrijdende inzichten op wetenschappelijk en maatschappelijk terrein mag wat dat betreft gesproken worden van een beschermingsniveau dat sterk in waarde is gedevalueerd.

Feitelijk moet de Dierenbescherming nu opnieuw zaken bepleiten die zij al sinds de inwerkingtreding van de Gwwd (en ver daarvoor) nastreeft. Dezelfde onderwerpen, dezelfde discussies, grotendeels dezelfde onzekerheid of er nu uiteindelijk wél regels

tot stand zullen komen. Vanuit dierenbeschermingsoptiek is dit een tamelijk trieste constatering.

Daarbij komt nog dat op diverse punten de op zichzelf niet verder ingevulde wet- en regelgeving inmiddels her en der wel is voorzien van beleid(s)regels). Bijvoorbeeld op het gebied van ingrepen, waarvoor bij diverse ingrepen inmiddels een eindtermijn geldt.

Als dan gezegd wordt dat 'het huidige beschermingsniveau' wordt overgenomen dan moet hier uiteraard onder verstaan worden; inclusief een verankering in de nieuwe AMvB's van het inmiddels opgestelde rijksbeleid. Anders worden stappen teruggezet in de tijd.

In ieder geval voor wat betreft het onderwerp 'ingrepen' is de Dierenbescherming behoorlijk geschrokken van de nu voorliggende concept-ontwerpbesluiten. Het is onbestaanbaar dat reeds verboden of 'uitgefaseerde' ingrepen opnieuw als zijnde (zonder meer) toegestaan worden opgevoerd.

Bij bovenstaande dient wel meteen in iets positievere zin te worden opgemerkt dat in de voorgelegde ontwerpbesluiten in iedere geval enkele belangwekkende zaken (eindelijk!) lijken te worden opgepakt die de Dierenbescherming al sinds jaar en dag bepleit, eerst in het kader van de GWWD en nu (ook) in het kader van de Wet dieren. Te denken valt aan nadere regels over dierenmishandeling, het mogen doden van (huis)dieren en stappen op weg naar een positieflijst voor te houden (huis)dieren. Overigens zien wij nog wel de nodige verbeterpunten bij de voorstellen zoals die nu over deze onderwerpen worden gedaan, zie verderop.

In haar bijdrage aan het rondetafelgesprek over de Wet dieren op 2 september 2009 heeft de Dierenbescherming haar zorg uitgesproken over het ambitieniveau van LNV en over hetgeen tot op dat moment bekend was over de aanstaande AMvB's. Tegelijkertijd heeft de Dierenbescherming herhaaldelijk aangegeven dat zij ook kansen ziet in het opnieuw (integraal) opstellen van regels over dieren en dierenwelzijn. Dit biedt immers de kans om eindelijk regels te stellen over onderwerpen en terreinen waarop dit al veel te lang is blijven liggen.

Het is vanuit de hiervoor geschetste positief-kritische grondhouding dat de Dierenbescherming de thans voorliggende concept-ontwerpbesluiten heeft bekeken.

Globale indruk

Verderop in deze reactie gaat de Dierenbescherming in op de verschillende ontwerpbesluiten. Vooraf zouden wij echter onze algemene indruk willen weergeven.

De Dierenbescherming begrijpt dat het '*work in progress*'—versies betreft van de verschillende ontwerpbesluiten. Desalniettemin moet gezegd worden dat deze ontwerpbesluiten een onzorgvuldige, om niet te zeggen slordige, indruk maken.

Zowel voor wat betreft onderlinge samenhang, formuleringen, taalgebruik, systematiek als voor wat betreft feitelijke juistheid.

Zowel in de ontwerpbesluiten als in de daarbij behorende toelichtingen zal in onze optiek nog een substantiële verbetering gemaakt moeten worden.

In onze hiervoor aangehaalde inbreng voor het rondetafelgesprek van 2 september 2009 wordt opgemerkt:

“ Grote kans dat met het terugbrengen van vijf wetten naar één nieuwe wet en met het terugbrengen van zestig AMvB's naar maximaal zeven, zoals wordt beoogd, het geheel aan resterende wet- en regelgeving er bepaald niet overzichtelijker op wordt.” (gespreksnotitie Dierenbescherming, blz. 1)

Helaas lijkt deze vrees te worden bewaarheid. Met name het Besluit Houders van dieren is een onoverzichtelijke 'mix' geworden van heel diverse onderwerpen en regelingen. Een duidelijke samenhang of volgorde is in dit ontwerpbesluit moeilijk te ontwaren. Dit lijkt niet louter een kwestie van 'wennen' of het verbeteren en aanpassen van de voorliggende teksten.

De vraag is dan ook aan de orde wat de (particuliere) gebruiker van de nieuwe wetgeving nu eigenlijk opschiet met het getalsmatig en 'administratief' samenvoegen van diverse regelingen?

Deze gebruiker zal immers normaliter geïnteresseerd zijn in het specifieke onderwerp of thema dat hem of haar aangaat. Bijvoorbeeld het scheiden van dieren, het huisvesten van een specifieke diersoort of het verrichten van een bepaalde lichamelijke ingreep bij een dier. In de huidige wet- en regelgeving zijn dergelijke onderwerpen vaak overzichtelijk geregeld in een 'eigen' besluit. Zo'n regeling geniet binnen de betreffende sector of groep van gebruikers bovendien vaak algemene bekendheid.

Echter, in het ontwerpbesluit Houders van dieren moet rondom hetzelfde onderwerp nu vaak gezocht worden op meerdere plaatsen. In sommige gevallen is zelfs onduidelijk wat nu precies de verhouding is tussen Wet, Besluit en een eventuele Ministeriële regeling (abstractie-niveau 'loopt door elkaar').

Het valt al met al nog maar te bezien of het Besluit Houders van dieren een zelfde soort bekendheid en hanteerbaarheid zal weten te bewerkstelligen als de huidige terzake geldende wet- en regelgeving.

Dit terwijl het vereenvoudigen en transparanter maken van wet- en regelgeving nu juist een belangrijke (zo niet de belangrijkste) drijfveer was achter de hele Wet dieren.

Stelsel van uitvoeringsregelgeving

In haar brief van 13 juli 2009 (referentienummer: 26423) heeft LNV een uiteenzetting gegeven van de wijze waarop zij op dat moment dacht, dat de uitvoeringsregelgeving behorende bij de Wet dieren gestalte zou (kunnen) krijgen.

Volgens deze brief werd op dat moment gedacht aan zeven AMvB's. Blijkens de presentatie op 24 maart jl. (en verdere navraag bij LNV) wordt inmiddels gedacht aan zes AMvB's die elk worden voorzien van een eigen Ministeriële regeling. Dit in het kader van een beoogde 'doelgroepenbenadering'.

Als de beide opzetten ('13 juli 2009' en '24 maart 2010') naast elkaar worden gehouden dan zijn er enkele opvallende verschillen.

Zo lijkt niet langer te zijn voorzien in een aparte AMvB over Biotechnologie. De Dierenbescherming heeft in haar inbreng rondom de Wet dieren nu juist telkens gewezen op de noodzaak dat hierover niet alleen regels gesteld 'kunnen' worden, maar ook daadwerkelijk 'worden'. Onze zorgen en input op dit punt hebben zelfs

geleid tot aanpassing van de Wet op dit punt. Nu lijkt het onderwerp alsnog 'verdwenen'?!

Ook andere onderwerpen lijken vooralsnog spoorloos.

Zo missen wij de onderwerpen 'vervoer van dieren' en 'wedstrijden met dieren'. Toch niet bepaald de minst belangrijke onderwerpen. In de brief van 13 juli 2009 wordt opgemerkt dat deze onderwerpen althans op dat moment voorzien waren in een ministeriele regeling. Is dit nog steeds het geval? En is een ministeriele regeling een passende plek om regels te stellen over een toch wel belangwekkend onderwerp als veetransport? Kan dit niet beter op AMvB-niveau?

Ook voor wat betreft ingrepen/voortplantingstechnieken lijkt afgaande op de bijeenkomst van 24 maart nog voorzien in nadere regelgeving in een ministeriele regeling (verslag 24 maart, blz. 6). In het kader van continuering van bestaande regelgeving is dit mogelijk logisch, maar uit onze reactie zal duidelijk blijken dat we het onderwerp 'ingrepen' eigenlijk al meer dan versplinterd genoeg vinden.

Graag aandacht derhalve voor de vraag in hoeverre dit stelsel nog verder in andere regelgeving zou moeten/kunnen uitgewerkt.

Daarnaast missen wij een basis voor diverse regelgeving die wij in het kader van de Wet dieren hebben bepleit (en hoe dan ook blijven bepleiten). We noemen ze nog maar eens:

- regels over preventieve toetsing van huisvestingssystemen
- verbod op circussen met wilde dieren
- houdverbod!

In de opzet van 13 juli 2009 was sprake van regels over het houden van huisdieren waaronder het onderwerp I&R. Voor dit moment is ons onduidelijk in hoeverre deze regels nu onder de wet dieren komen te vallen. Een eventueel Gezelschapsdierenbesluit zou wetstechnisch gezien in ieder geval logischerwijze bij voorkeur onder de Wet dieren moeten komen te vallen, en niet (meer) onder de GWWD.

Doelgroepenbenadering

In de opzet voor uitvoeringsregelgeving van 13 juli 2009 was sprake van een AMvB 'Dieren'. Uiteindelijk is dit nu de AMvB 'Houders van dieren' geworden.

Deze verandering is in het kader van de beoogde doelgroepenbenadering mogelijk niet onbelangrijk. Gevoegd bij de constatering dat de doelgroepenbenadering wat ons betreft in de ontwerpbesluiten niet altijd even gelukkig uitpakt, geeft deze wijziging in ieder geval aanleiding tot de navolgende bespiegelingen.

LNV beoogt een doelgroepenbenadering. Op zich zou daar iets voor te zeggen kunnen zijn. Een doelgroepenbenadering veronderstelt echter een min of meer 'statisch' vast te stellen doelgroep. Wat dat betreft zijn er meerdere doelgroepen te onderscheiden in het kader van de Wet dieren en de daarbij behorende uitvoeringsregelgeving. De vraag is echter nu juist, of deze doelgroepen (en daarmee de materie) wel zo statisch en welomschreven is, als lijkt te worden verondersteld.

Een eerste 'doelgroep' die door de Wet dieren beoogd is, is de overheid zelf, zowel op nationaal als Europees niveau. Het (beter) kunnen omzetten van Europese regels en richtlijnbevestigingen was immers nu juist ook een reden om over te gaan tot het opstellen van een Wet dieren.

Echter, 'Europa' kent vele gezichten. De regelgeving die betrekking heeft op dieren(welzijn) kent dan ook een heel diverse achtergrond. Deels gaat het 'slechts' om voorschriften in het kader van het regelen van de handel, oftewel 'productnormen'.

Andere Europese regels gaan over biodiversiteit, natuur of milieu. Ook zijn er bepalingen in het kader van specifiek dierziekten en gevaren voor de volksgezondheid.

Voor zover de Wet dieren beoogt dienstbaar te zijn aan 'Europa' en aan de nationale overheid is het derhalve zinvol te beseffen, dat de ter zake gestelde (en nog op te stellen) regels heel divers zijn, en dat dit kan leiden tot (merkwaardige) onvolkomenheden en zelfs tegenstrijdigheden.

Zo is de term 'wilde dieren' in het kader van regels over dierentuinen een Europese curiositeit, die zich in de Nederlandse context moeilijk laat rijmen met de onderverdeling 'gehouden' en 'niet gehouden' dieren.

De Wet dieren en de uitvoeringsregelgeving zou daarom niet alleen volgend moeten zijn bij Europese voorschriften, maar zou zelf een solide kader moeten bieden waarin deze zijn om te zetten in een niet alleen juridisch-technisch maar ook feitelijk-inhoudelijk coherent geheel. Daarom zou ook in de Wet dieren, maar zeker ook in de Besluiten ruimte moeten zijn voor bijvoorbeeld het stellen van eigen (overkoepelende) definities en indelingen.

Nu de wens zo nadrukkelijk is om regelgeving te bundelen en te 'vereenvoudigen' is anders het gevaar levensgroot aanwezig dat het niet méér wordt dan een onoverzichtelijke brei aan regels, voorschriften en normen.

Een tweede belangrijke doelgroep van de uitvoeringsbesluiten zijn natuurlijk de 'houders'. Een van de besluiten is niets voor niets zelfs 'Houders van dieren' genoemd.

Echter, de ene 'houder' is de andere 'houder' niet. In feite betreft het hier een zeer wijde *range* aan hoedanigheden waarbij de mens een positie heeft ten opzichte van onder zijn macht/toezicht staande dieren. Deze hoedanigheid kan afhankelijk van de concrete omstandigheden zelfs veranderen.

In het kader van een 'doelgroepenbenadering' zal (beter) moeten worden onderkend dat de doelgroep 'houder' op zichzelf weer bestaat uit heel verschillende subdoelgroepen.

De manier waarop e.e.a. nu is uitgewerkt (met name in het Besluit Houders van dieren, maar ook bijvoorbeeld de relatie tussen dit besluit en het Besluit Diergeneeskundigen) geeft in ieder geval een uitermate confuus en verwarrend beeld, waarbij niet duidelijk genoeg is wie, wat waar en wanneer zou moeten kunnen nazoeken en weten.

Dieren in het recht

De Dierenbescherming zou hier echter vooral ook aandacht willen vragen voor de diversiteit van een doelgroep die als zodanig over het hoofd lijkt te worden gezien. Namelijk; de dieren zelf.

Ook het begrip 'dieren' is immers een term die bepaald niet zo eenduidig is als door LNV lijkt te worden verondersteld. Daarmee is nog eens extra de opmaat gegeven voor regelgeving die wel erg 'volgend' is en die aanleiding zou kunnen zijn voor vragen, onduidelijkheid en onvolledigheid.

Met enige stelligheid lijkt bijvoorbeeld te worden uitgegaan van een glashard onderscheid tussen gezelschapsdieren en landbouwhuisdieren.

In onze eerdere reacties omtrent de Wet dieren heeft de Dierenbescherming echter al aandacht gevraagd voor de beperkingen van dit onderscheid in wet- en regelgeving. Ook gezelschapsdieren kunnen immers voor de 'productie' worden gefokt, vervoerd en verhandeld (denk aan broedfok van honden- ook vanuit het buitenland). Ook anderszins worden 'gezelschapsdieren' gebruikt als werkdier, lastdier, 'gebruiksdier' etc.

Daarnaast is er een link naar regelgeving over in het wild levende dieren, maar deze wordt onvoldoende gelegd. In juridische zin lijkt het onderscheid 'gehouden' en 'niet gehouden dieren' (wel of geen eigendom) namelijk volkomen helder en 'zwart/wit'. Echter, in de praktijk zijn er nu juist veel situaties waarin dieren niet duidelijk zijn in te delen. Te noemen zijn; zwerfdieren met een vermoedelijke eigenaar, zwerfdieren zonder een vermoedelijke eigenaar, nakomelingen van ontsnapte huisdieren (verwilderde huisdieren), (verwilderde) al dan niet invasieve exoten, grote grazers, 'natuurdieren'.. Naar verluid is er zelfs een onderscheid tussen 'niet gehouden dieren' en 'niet-gehouden dieren' (oftewel, wel of geen koppeltaken).

Het is een omissie dat de Nederlandse wetgeving deze 'vergeten' dieren niet afdoende adresseert. Hier dient dan ook nadrukkelijk te worden afgestemd met de wetgeving over in het wild levende dieren (Flora- en faunawet, een eventuele 'Wet Natuur'). Wederom; het volstaat hierbij niet om 'slechts' de Europese regels te volgen.

Dat leidt alleen maar tot nog meer curiositeiten, zoals de eerder aangehaalde definitie van 'wilde dieren' in het kader van regels over dierentuinen.

Ook kan een diersoort de ene keer tot de ene categorie behoren, en in een andere omstandigheid tot een andere categorie. Een konijn kan gezelschapsdier zijn, maar ook weer worden uitgezet in een park. En daar weer verwilderen. Een konijn kan ook produktiedier zijn. Of proefdier. Of jachtwild. Of een attribuut dat gebruikt wordt door een goochelaar..

Er zijn talloze vergelijkbare voorbeelden te noemen, maar denk eens aan het damhert, de Schotse Hooglander, postduiven, struisvogels etc. etc.

In dit verband is het bijvoorbeeld ook van belang dat er regels gesteld worden over de kleine takken van de vee-industrie. Deze dieren worden nu ten onrechte (vooralsnog?) totaal vergeten.

In het kader van de behandeling van de Wet dieren is bovendien vastgesteld dat dieren 'geen zaken zijn'. Op zich helemaal prima, maar wat dan wel? En hoe is hier uitwerking aangegeven in de voorliggende ontwerpbesluiten?

Een Wet dieren die pretendeert 'integraal' te zijn en ontwerpbesluiten die verondersteld worden uit te gaan van een 'doelgroepenbenadering' kunnen en mogen aan dit alles niet voorbij gaan!

De Dierenbescherming zou in ieder geval graag zien dat haar 'doelgroep' (i.e. de dieren) in de wet- en regelgeving zo consistent en nauwkeurig mogelijk wordt behandeld.

Natuurlijk gaat het dan om erkenning van de intrinsieke waarde en toepassing van het 'nee, tenzij'-beginsel.

Maar dit zou dan eigenlijk moeten gebeuren op een wijze die werkelijk 'integraal' is en die niet bij elke nieuwe wet aangaande dieren(welzijn) opnieuw moet worden verdedigd en bevochten.

Oftewel, 'dierenrecht' zou meer gezien (en in ieder geval beleefd) moeten worden al een daadwerkelijk eigen rechtsgebied, waaraan (basis)regels ten grondslag liggen, ook voor wat betreft de op te stellen wet- en regelgeving. Deze basisregels zouden dan moeten waarborgen dat de belangen van dieren(welzijn) afdoende worden meegewogen.

Hier past een verwijzing naar de Algemene Dierenbeschermingswet zoals tijdens de behandeling van de Wet dieren opgesteld door de CDON. Hierin zijn suggesties gedaan voor dergelijke uitgangspunten voor wet- en regelgeving.

Vanuit deze meer integrale benadering van dieren(welzijn) kan ook gekeken worden naar het wetsvoorstel van Halsema/ Van Gent (volgnummer 30 900) inzake het opnemen van een zorgplicht inzake dierenwelzijn in de Grondwet.

Noemenswaardig in dit verband is tot slot het recente rapport "Verantwoord Houden: Wie is verantwoordelijk voor het welzijn en de gezondheid van gehouden dieren in Nederland?" van de Raad voor Dieraangelegenheden. Ook in dit rapport kan een pleidooi gelezen worden voor een meer integrale benadering van (gehouden) dieren met een duidelijke verantwoordelijkheid hierbij voor de overheid.

Intrinsieke waarde

Bij de behandeling van de Wet dieren in de Tweede Kamer is veel belangstelling uitgegaan naar de verankering van het uitgangspunt van de intrinsieke waarde in de wet. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in de formulering zoals neergelegd in artikel 1.3 Wet dieren.

Nu komt het er op aan het beginsel van de intrinsieke waarde en het daaruit voortvloeiende juridische 'nee, tenzij'-beginsel gedegen, zorgvuldig en nauwgezet om te zetten en toe te passen bij de uitvoeringsregelgeving. Uiteraard zal juist op dat niveau vaak ook sprake kunnen zijn van het toestaan van uitzonderingen ('tenzij') op de in de wet neergelegde uitgangspunten/verboden ('nee'). Echter, het is dan wel zaak om de gemaakte keuzes en uitzonderingen te beargumenteren vanuit de terughoudendheid die het 'nee, tenzij'-beginsel met zich meebrengt.

Bij het maken van dergelijke keuzes is het belangrijk (eensluitende) uitgangspunten te gebruiken om keuzes te beargumenteren. Te denken valt aan vragen als:

- Hoe belangrijk is het doel van het gebruik van dieren voor de mens? Rechtvaardigt dit belang eigenlijk wel het gebruik van dieren voor dat doel?
- Zijn er alternatieven voor het beoogde diergebruik?
- Is er voldoende wetenschappelijke kennis over de gevolgen voor dierenwelzijn en -gezondheid?

- Hoe kan rekening gehouden worden met nieuwe (wetenschappelijke) inzichten in de betreffende regelgeving?

Hier kan ook verwezen worden naar de uitgangspunten die zijn neergelegd in de Algemene Dierenbeschermingswet, welke door de CDON tijdens de behandeling van de Wet dieren is aangeboden aan de Tweede Kamer. De Dierenbescherming was betrokken bij het opstellen van deze tekst.

Hierbij nog een algemene opmerking gaat over het gebruik van de term intrinsieke waarde van dieren in de Toelichtingen bij de Besluiten (Besluit Houders van dieren en Besluit Diergeneeskundigen). De intrinsieke waarde van dieren is erkend. Dieren hebben een eigen, intrinsieke waarde, die los staat van de waarde die het dier heeft voor de mens. De intrinsieke waarde kan dus ook niet worden aangetast, omdat deze waarde los staat van de belangen van de mens. Het uitgangspunt van de erkenning van de intrinsieke waarde van dieren kan wel worden aangetast. Het is beter om in toelichting te spreken over aantasting van de integriteit van dieren.

Overig

Het ontwerpbesluit Houders van dieren bevat een transponeringstabel. Het mag helder zijn dat deze transponeringstabel nog de nodige aanpassing behoeft. Voor de Dierenbescherming, maar uiteraard evengoed voor andere gebruikers van de nieuwe wetgeving alsmede belanghebbenden, is het van groot belang een transparant overzicht te hebben voor wat betreft de relatie tussen de oude en de nieuwe wetgeving. Graag dus ook nadrukkelijk een verbeterslag ook op dit specifieke punt.

De Dierenbescherming wil tot slot verwijzen naar de reactie op de ontwerpbesluiten van de CDON. De Dierenbescherming is een van de lidorganisaties van dit platform van dierenwelzijnsorganisaties.

Nadere informatie

Voor nadere informatie of vragen kunt u contact opnemen met mr. Léon Ripmeester (sr. juridisch beleidsmedewerker / projectleider 'Wet dieren'). Mailadres en telefoonnummer: leon.ripmeester@dierenbescherming.nl / 088 811 3248)

2. REACTIE OP DE VOORGELEGDE ONTWERPBESLUITEN

Hierna zal de Dierenbescherming ingaan op de voor consultatie voorgelegde ontwerpbesluiten. Gezien het werk van de Dierenbescherming ligt de nadruk hierbij op het Besluit houders van dieren. Daarnaast krijgt het Besluit diergeneeskundigen wat nadrukkelijker aandacht, althans voor zover dit ontwerpbesluit betrekking heeft op het verrichten van ingrepen bij dieren.

2.1 Besluit Dierlijke Producten

Op het Besluit Dierlijke Producten gaat de Dierenbescherming verder niet uitvoerig in. Binnen de Dierenbescherming hebben verschillende beleidsmedewerkers dit Besluit bekeken. Echter, dit ontwerpbesluit lijkt niet direct aan te sluiten bij het werk en de primaire focus van de Dierenbescherming.

Dit ontwerpbesluit lijkt primair een juridisch instrument te zijn om Europese regels (adequater) om te kunnen (gaan) zetten naar Nederlands recht. De Dierenbescherming doorgrondt niet direct het belang en de relevantie van de in het ontwerpbesluit genoemde regelgeving voor dierenwelzijn en diergezondheid. Uitzondering is het opgenomen verbod op de import van vossen- en chinchillabont (artikel 4.4), welk verbod wij uiteraard zonder meer onderschrijven.

Voor zover de regels gesteld in dit ontwerpbesluit betrekking hebben op dierlijke (bij)producten, wil de Dierenbescherming nog wel opmerken dat zij van mening is dat het beleid (en dus ook de wetgeving) van LNV zich zou moeten richten op het verantwoord omgaan met dierlijke producten (consumptie van vlees en eieren etc.). De Dierenbescherming zou het dan ook jammer vinden indien een deel van de achterliggende Europese regels genoemd in artikel 1 van het ontwerpbesluit Dierlijke Producten (primair) feitelijk zou strekken tot het expliciet of impliciet bevorderen van de afzet van dierlijke producten als doel op zichzelf. Dit uiteraard in de wetenschap dat Europese regels vaak weinig ruimte bieden aan lidstaten om hiervan af te wijken of aanvullende regels te stellen, zeker waar het voorgeschreven, concrete (product)normen betreft.

2.2 Besluit Houders van dieren

Algemeen

- Het Ingrepenbesluit wordt nu verdeeld over twee besluiten (Besluit Houders van dieren en Besluit Diergeneeskundigen) en ook nog eens opgedeeld in verschillende artikelen. Het is er niet duidelijker op geworden. Sterker nog, het is een heel gepuzzel en het is niet meer overzichtelijk.
- Alle ingrepen zijn nu dus verspreid over artikelen en besluiten naar gelang de diersoort en de persoon die de ingreep mag verrichten. Maar er zitten ook inconsistenties in tussen diersoorten: bijvoorbeeld de houder mag geen bloed aftappen bij varkens en runderen (wat heel goed is), maar het mag wel bij pluimvee, tenzij het gaat om onderzoek naar de aanwezigheid van antistoffen in het kader van NCD (dit geldt voor kippen) of in het kader van

monitoringsprogramma's (dit geldt voor kalkoenen en eenden). Inconsistenties komen door de verspreiding over allerlei artikelen niet meer zo duidelijk naar voren.

Artikelsgewijs

Hoofdstuk 1 ALGEMEEN

Artikel 1.2 Dierenmishandeling

In het kader van de Wet dieren (en daarvoor) heeft de Dierenbescherming met nadruk een herijking van de artikelen over dierenmishandeling bepleit. Daarbij hebben wij aandacht gevraagd voor een gedegen evaluatie, juist omtrent deze artikelen, voordat nieuwe regelgeving zou worden ingevoerd. Daarnaast bepleitten wij het toevoegen van een aantal concrete handelingen. Dit zou een belangrijke bijdrage moeten leveren aan de adequate praktijk van strafbaarstelling en vervolging van dierenmishandeling.

Om met dit laatste aspect te beginnen. In artikel 1.2 worden een aantal 'nieuwe' verboden handelingen geïntroduceerd. De Dierenbescherming stelt vast dat de opsomming (groten)deels overeenkomt met de suggesties die zij eerder heeft gedaan. Dat is op zichzelf natuurlijk een prettige constatering. Daarnaast zijn naar wij hebben begrepen de LID en de AID geconsulteerd, wat natuurlijk ook helemaal prima is.

De voorgestelde opsomming geeft echter ook aanleiding tot de volgende vragen en opmerkingen.

Het is goed dat het 'dumpen' van een dier als zodanig strafbaar wordt gesteld (onderdeel a.). In de toelichting wordt de link gelegd naar 'kwaadwillige verlatting' zoals dit in de (handhavings-)praktijk wordt genoemd. Toch is de vraag of het (in ieder geval in de toelichting) niet nog net wat scherper kan worden geformuleerd, zodat volkomen klip en klaar is wat wordt bedoeld. In aanvulling op wat er nu in de toelichting staat zou in dat verband een meer juridische uiteenzetting meerwaarde kunnen hebben.

De Dierenbescherming denkt dan aan een uiteenzetting waarbij het 'zich ontdoen van een dier' wordt vertaald naar de systematiek van het Burgerlijk Wetboek, oftewel waarin dit in verband wordt gebracht met de verschillende wijzen waarop men eigendom kan verkrijgen en opgeven. Concreet kan hierbij aangesloten worden bij hetgeen bepaald is in Boek 3 en in Boek 5 Titel 1 en 2 van het Burgerlijk Wetboek, alsmede bij hetgeen bepaald is over de totstandkoming van verbintenissen (Boek 6). Op die manier kan mogelijkerwijze nog eens verder verhelderd worden welke situaties niet bedoeld zijn, maar juist ook waar de schoen dan wél wringt. Bijvoorbeeld dat het ook gaat om situaties die zich voordoen in de praktijk, waarbij dieren worden gedumpt 'op de stoep' bij een dierenasiel.

Voor wat betreft de lijst met gedragingen die nu zijn opgenomen valt ook op, dat deze zich met name richt op de gezondheid van het dier, oftewel gedragingen die fysiek

letsel tot gevolg (kunnen) hebben. Echter, er zijn ook gedragingen die het welzijn van het dier onverantwoord kunnen benadelen. De Dierenbescherming heeft het in eerdere reacties op de Wet dieren bijvoorbeeld gehad over het 'beangstigen en/of ophitsen van een dier'. Te denken valt aan situaties waarbij dieren zonder redelijk doel (onevenredig) veel stress moeten ondergaan. Bijvoorbeeld in het kader van een wedstrijd of diergevecht, of eenvoudigweg in het kader van ontoelaatbare pesterij van dieren

Voor wat betreft de meer gezondheid gerelateerde gedragingen valt nog op, dat het houden van een dier in een ongeschikte ruimte/omstandigheid ontbreekt. Denk aan een hond die te lang in een (warme) auto wordt achtergelaten, een te kleine bench e.d.

In meer algemene zin zou mogelijk nog wat beter kunnen worden aangesloten bij de 'vijf vrijheden', bijvoorbeeld voor zover het gaat om het (vermijdbaar, zonder redelijk doel) onderwerpen van het dier aan extreme koude en/of hitte. Dit onderwerp raakt mogelijk wel wat meer aan verwaarlozing ('nalaten') dan aan een actieve mishandeling ('doen').

Uit de tekst van de regeling is niet direct duidelijk wat het verschil is tussen de onderdelen (e) en (g). Pas bij lezing van de toelichting wordt duidelijk wat het verschil is. Blijft enigszins de vraag of beide onderdelen niet beter zouden kunnen worden samengevoegd?

Zoals eerder opgemerkt heeft de Dierenbescherming telkens nadrukkelijk gepleit voor een evaluatie van de artikelen 36/37 GWWD voordat nieuwe regelgeving zou worden opgesteld. Met het aannemen van de Wet dieren door de Tweede Kamer zonder dat een dergelijke evaluatie is uitgevoerd is deze stellingname natuurlijk in een ander licht komen te staan.

Echter, dit laat onverlet dat de Dierenbescherming van mening is en blijft dat de wetsartikelen inzake dierenmishandeling tot op heden onvoldoende hebben gefunctioneerd. De Dierenbescherming verwacht dat het toevoegen van een aantal concrete gedragingen een belangrijke bijdrage kan leveren aan een effectievere praktijk.

Laat onverlet dat we nog steeds vinden dat de praktijk van vervolging en bestraffing van dierenmishandeling gemonitord moet worden, ook voor wat betreft de toepassing van het nu voorgestelde artikel. Dit zou er toe moeten leiden dat de lijst met gedragingen in de toekomst wederom kan worden aangepast.

Art. 1.3 Criteria voor aanwijzing van te houden dieren

Lid 1

De Dierenbescherming vindt het een stap voorwaarts dat middels dit artikel stappen gezet (kunnen) worden op weg naar een positieflijst voor te houden dieren. De totstandkoming van een dergelijke lijst is een lang gekoesterde wens van onze organisatie. Ooit veronderstelden we dat deze lijst spoedig opgesteld zou worden aan de hand van de GWWD (1992).

Het is wat dat betreft jammer dat vooralsnog alleen voorzien wordt in een continuering van de regels die op basis van de GWWD gelden ten aanzien van voor produktie te houden dieren. Wat de Dierenbescherming betreft moet dan ook haast gemaakt worden met het opstellen van de voorgenomen lijst met zoogdieren in een aanvullende Ministeriele regeling.

Het is overigens ook nog maar de vraag in hoeverre een lijst met 'voor produktie te houden dieren' adequaat is om ongewenst particulier bezit van dieren te voorkomen. Denk aan kamelen, dromedarissen, lama's, 'exotische' hertensoorten in parkjes etc.

Voor wat betreft de criteria genoemd in artikel 1.3 lid 1 twee wat ons betreft twee belangrijke opmerkingen.

In de eerste plaats dient er voldoende oog te zijn voor *andere* relevante criteria die ook aan de orde (kunnen) zijn. Met name denkt de Dierenbescherming dan aan het toestaan van het houden van dieren die vervolgens in de natuur terecht komen en daar verwilderen. Vervolgens kunnen deze soorten als schadelijk en/of invasieve exoot worden aangemerkt, waarna bestrijding en uitroeiing aan de orde kunnen komen. In feite wemelt het in de Nederlandse natuur al van dieren die hier eigenlijk van nature niet 'thuishoren' maar die zich hier inmiddels (duurzaam) hebben weten te vestigen. De herkomst van deze dieren is meestal te herleiden tot gehouden exemplaren die al dan niet moedwillig in de natuur terecht zijn gekomen en zich daar hebben weten te handhaven.

In dit verband moet er oog zijn voor een adequate afstemming met de in voorbereiding zijnde 'Wet natuur', die onder meer strekt tot het vervangen van de huidige Flora- en faunawet. Voor zover nu bekend komt er in die wet separate aandacht voor (de aanpak van) exoten. Het lijkt in de rede te liggen schadelijke, invasieve exoten in het kader van die wet op te nemen op soortenlijst(en). Dit kent een parallel in het huidige artikel 14 lid 3 van de Flora- en faunawet, zoals aangehaald in lid 4 sub a van artikel 1.3.

Echter, deze aanwijzingsbevoegdheid cq. deze lijst zal vooral gehanteerd worden als eenmaal is geconstateerd dat een invasieve diersoort in Nederland in de vrije natuur voorkomt en daar schade aanricht.

Aan de 'voorkant' van deze problematiek zal de vast te stellen positieflist voor te houden dieren echter veel wezenlijker en bepalender zijn (leidend zijn). Juist daar (bij de (groot)handel en de 'gewone' particulier) kan in het kader van preventie van 'ongewenste' exoten op voorhand het (grootschalig) bezit van deze dieren worden voorkomen. Oftewel, analoog aan het recente verbod op het bezit van bepaalde eekhoornsoorten.

Graag aandacht voor voldoende afstemming tussen de Wet dieren en de Wet Natuur op dit punt!

Op de LNV-bijeenkomst is overigens ook aangegeven dat afstemming gezocht zal worden met de CITES-regels, hetgeen uiteraard ook belangrijk is en logisch.

Het tweede punt waar de Dierenbescherming aandacht voor wil vragen is het criterium genoemd in artikel 1.3 lid 1 sub c. (i.e. "op basis van culturele of historische overwegingen")

De Dierenbescherming heeft bezwaar tegen deze aanwijzingsgrond. Het aanwijzen van diersoorten op basis van culturele of historische overwegingen is immers niet in de geest van een welzijnswet voor dieren. Dit zou betekenen dat er nooit een kritische toets zou zijn of dieren wel gehouden kunnen worden zonder

onaanvaardbare welzijnsproblemen. Dit lijkt een uitbreiding van hetgeen in de GWWD beoogd werd en opgenomen is.

Culturele en historische redenen om dieren te houden zijn regelmatig de oorzaak van dierenleed, bijvoorbeeld bij roofvogels of zangvogels. De omschrijving “maatschappelijke wenselijkheid”, zoals ook in de nota van toelichting (3.2.5) geformuleerd is beter bruikbaar in het belang van dierenwelzijn.

Deze formulering komt ook veel beter tegemoet aan de huidige, nieuwe inzichten zowel wetenschappelijk als bij het ‘grote publiek’ dat het juist niet goed is dat allerlei diersoorten gehouden mogen worden door gewone particulieren. Ook bestrijding van invasieve exoten stuit op maatschappelijke weerstand, zeker als het gaat om soorten die ook als huisdier worden/werden gehouden.

Hierbij komt dat het grootschalig particulier bezit van ‘gezelschapsdieren’ een relatief recent verschijnsel is, en dat het huisdierbezit bekeken in aantallen feitelijk grotendeels tot slechts een aantal soorten beperkt is. Oftewel, hoezo eigenlijk ‘culturele en historische’ overwegingen? Daarbij komt dat Nederland ‘cultureel en historisch’ gezien juist een land is met een lange dierenbeschermingstraditie. In de toelichting wordt op dit punt ook nog eens de nodige onduidelijkheid gelaten. De laatste zin op bladzijde 41 van de Nota van toelichting stopt onafgemaakt.

We zijn dan ook stellig op dit punt; het lid 1.3 lid 1 sub c dient althans zeker in de huidige, gebrekkige formulering zonder meer geschrapt te worden.

Lid 2 t/m 5

De Animal Sciences Group heeft in de afgelopen jaren voor diverse diergroepen de belangrijkste behoeften op een rij gezet om deze te gebruiken voor het diergericht ontwerpen van houderijsystemen. In 2003 is dit gebeurt voor vleesvarkens (Diergericht ontwerpen. Behoeften van vleesvarkens, W.G.P. Schouten en C.M. Groenestein, Wageningen UR, februari 2003), in 2005 voor legkippen (Houden van hennen- op naar gelukkige kippen, trotse boeren en tevreden burgers, 2004. Wageningen – Lelystad, Wageningen UR, ISBN 90-6754-791-3), in 2009 voor melkkoeien (Kracht van koeien, B. Bos e.a., ASG, maart 2009), alle categorieën varkens (Wat wil het varken? Van behoeften naar stalontwerp, E. van Weegel e.a., ASG, november 2009).

Wat opvalt is dat over de diergroepen heen de belangrijkste behoeften sterk vergelijkbaar zijn; verzadiging (eten en drinken), beweging, rust, gezondheid, sociaal contact, thermocomfort, excretie (mesten en urineren), zelfverzorging, exploratie, veiligheid, reproductie (sexueel gedrag, nestbouwgedrag), matернаal gedrag.

Bij de beoordeling of een diersoort of diercategorie geschikt is om te houden zouden dan ook tenminste die behoeften gehanteerd moeten worden.

Artikel 3.1. somt nu 9 punten op waarin 9 van de 12 hiervoor genoemde behoeften terug te vinden zijn. De behoefte tot excretie, de behoefte aan thermocomfort/thermoregulatie en de behoefte aan gezondheid ontbreken.

De Dierenbescherming zou willen voorstellen om de omschrijving van de behoeften meer in overeenstemming te brengen met de door de ASG gehanteerde terminologie en de drie thans ontbrekende behoeften aan de opsomming van lid 2 toe te voegen.

Tevens veronderstelt de Dierenbescherming dat voor het houden van elke diersoort er toch altijd enige (basis)kennis over voeding, gedrag en welzijn van de specifieke

soort vereist zal moeten zijn. Zeker in relatie tot de vereisten in artikel 1.3 lid 2. Oftewel, er zou nog eens goed gekeken moeten worden naar de relatie tussen het vereiste in lid 1 ('zonder bijzondere kennis en vaardigheden') en de beoordeling van de criteria in lid 2.

In onze optiek zal een integrale afweging moeten worden gemaakt of een dier wel/niet te houden is. Het moet dan dus niet zo zijn dat in de praktijk bijvoorbeeld alleen de criteria opgesomd in lid 4 bepalend zijn. Dit artikellid gaat immers uit van een 'ja, mits'-benadering, en hieraan kan dan ook alleen betekenis toekomen zodra de toets van lid 2 ('nee, tenzij'-uitgangspunt) met goed gevolg en na zorgvuldige toetsing is doorlopen. Er is bij ons wel enige vrees dat het in de praktijk uit zal draaien op een minder zorgvuldige en 'niet-integrale' toetsing. Dat mag en kan echter niet aan de orde zijn!

De Dierenbescherming wil dat er (uiteindelijk) een positieflijst komt voor alle diersoorten, niet alleen voor zoogdieren. Lid 5 zal daarom wat ons betreft een tijdelijke beperking zijn.

Afdeling 4 Algemene huisvestings- en verzorgingsnormen

In de inleiding is al opgemerkt dat het abstractie-niveau van de Wet en Besluit soms door elkaar lijkt te lopen. Hier en daar is dan ook de belangrijke vraag; welke regel gaat hier nu precies voor cq. wat is bepalend en wat is de onderlinge relatie tussen de voorgestelde regels?

Afdeling 4 is hier een voorbeeld van. De vraag dringt zich op of deze afdeling staat boven de specifieke regels voor het houden van productiedieren (art. 2.3 t/m 2.5)? Of gelden de artikelen 1.4 t/m 1.7 juist niet voor productiedieren? Of is deze Afdeling een kader (dat mogelijk beter deels of geheel in de Wet had kunnen staan?).

Artikel 1.4 Reikwijdte

De Wet dieren en dit ontwerpbesluit kennen beiden geen definitie van 'dieren'. Ook de GWWD is op dit punt (artikel 1 lid 1) tamelijk terughoudend. Dat is op zich ook prima, want het betekent dat niet op voorhand diercategorieën worden uitgesloten. In artikel 1.4 wordt de werking echter beperkt tot zoogdieren, reptielen, amfibieën, vogels en vissen. De vraag is dan aan de orde of dit bewust gebeurd is? De toelichting biedt hierover in ieder geval geen uitkomst, dat wil zeggen de beperking wordt niet onderbouwd.

In de reactie van de CDON wordt hierover terecht gevraagd: Waarom vallen bijvoorbeeld octopussen en kreeften eigenlijk buiten deze opsomming? Waarom mogen kreeften bijvoorbeeld levend aangeboden worden met dichtgebonden scharen, of octopussen met afgerukte tentakels?

Voor wat betreft deze Afdeling kan in zijn algemeenheid nog worden opgemerkt, dat de bepalingen nog wat nadrukkelijker aan zouden kunnen sluiten bij de 'vijf vrijheden'.

Artikel 1.5

Artikel 5 lid 3 geldt ook voor roofdieren die als huisdier gehouden worden, zoals hond, fret of kat. De formulering dat deze dieren tegen “roofdieren” beschermd moeten worden, is dan ook curieus.

Aan dit artikel zou moeten worden toegevoegd dat dieren voldoende gelegenheid zouden moeten krijgen om in contact met soortgenoten te komen.

Artikel 1.6

Ook voor wat betreft dit artikel is de vraag wat nu precies de verhouding is tussen de diverse regels. Hoe verhoudt dit artikel zich bijvoorbeeld tot artikel 1.3, waarin (ook) wordt gerefereerd aan deskundigheid (kennis en vaardigheden).

Artikel 1.7

Artikel 1.7 beoogt blijkbaar om algemene regels te stellen over de behuizing van dieren. Het is de vraag of en hoe deze regels vertaald (kunnen) worden naar de situatie waarin gezelschapsdieren worden gehouden (dus door particulieren). Daarbij komt dat de regels in 1.7 vaak heel open geformuleerd zijn, waardoor de vraag is wat nu precies wel/niet is toegestaan.

“Voldoende verlicht” (lid 1) klinkt bijvoorbeeld sympathiek, maar hoe zit het dan met het ‘recht’ op een ruimte waarin het donker genoeg is om fatsoenlijk te kunnen slapen. Hoe zit het met het gebruik van kunstlicht in dit verband en de mogelijkheid dat een dier 24 uur in kunstlicht komt te staan, zonder verduistering en/of zonder ooit zonlicht te zien?

‘Scherpe randen en uitsteeksels’ (lid 2) klinkt concreet en sympathiek, maar hoe moet dit vertaald worden naar een huiskamersituatie waarin een hond of een kat wordt gehouden? Idem voor wat betreft het ‘ongeschikt of schadelijk zijn van bodembedekking’ (lid 3) en ook voor het ‘eenvoudig’ te reinigen zijn van materialen (lid 4).

Nogmaals, klinkt op zich allemaal plausibel, logisch én sympathiek. Maar de vertaling naar de praktijk lijkt een stuk lastiger en minder evident.

Een en ander klemt des te meer, nu een delegatiemogelijkheid voor het opstellen van een Ministeriële Regeling, waarin details m.b.t. huisvesting kunnen worden geregeld, ontbreekt.

Tot slot enkele suggesties voor verdere concretisering van de normen in artikel 1.7, waarbij aangetekend dat ook deze normen (nog) tamelijk open zijn:

- De vloer moet zodanig zijn dat de dieren niet uitglijden.
- De dieren moeten een comfortabele en beschutte ligplaats hebben.
- In de ruimte moeten diverse functiegebieden zijn aangebracht waarin de uitvoering van specifieke gedragingen mogelijk zijn.

Artikel 1.8

In de Toelichting wordt opgemerkt dat het verbod in artikel 1.8 zich niet uitstrekt tot de zeevisserij. Gesteld wordt dat daar geen levend aas gebruikt wordt, en dat het verbod zou kunnen worden uitgebreid mocht dit anders blijken te zijn.

De Dierenbescherming vraagt zich dan toch af, waarom het verbod niet nu al ‘preventief’ wordt uitgebreid? Mocht de zeevisserij onverhoopt toch levend aas

gebruiken, of hiertoe overgaan, dan zou men (lees: LNV, wetgever) bij het huidige voorstel noodgedwongen achter de feiten aanlopen. Zie het dan maar weer ongedaan te krijgen..

Afdeling 6 Doden van dieren

De Dierenbescherming heeft bij de behandeling van de wet dieren telkens nadrukkelijk aangedrongen op het opstellen van nadere regels over het doden van (huis)dieren. Helaas was dit in het kader van de GWWD niet gebeurd, waardoor er in de praktijk excessen bestonden en bestaan.

We zijn verheugd dat er nu daadwerkelijk werk wordt gemaakt van het opstellen van regels op dit terrein.

Tegelijkertijd geldt ook hier, dat de regels zoals nu voorgesteld desondanks nog de nodige vragen en bedenkingen oproepen.

Artikel 1.9

Het is zeer spijtig te constateren dat de belofte van de Minister om regels te stellen voor situaties waarin dieren gedood mogen worden slechts zeer gedeeltelijk wordt uitgevoerd. Dit artikel geldt immers alleen voor een zeer beperkt aantal (zes) diersoorten. Waarom alleen deze diersoorten? Mogen bijv. konijnen en kippen nog steeds onbeperkt gedood worden? Deze diersoorten worden vaak door particulieren en fokkers op ondeskundige wijze gedood.

Ook los van kippen en konijnen zijn er vele soorten die wel worden gehouden, maar die niet op deze lijst staan. Fretten, hamsters, vogels...

Tijdens de bijeenkomst van 24 maart is aangegeven dat het beperkt aanwijzen van soorten gezien moet worden als experiment (verslag 24 maart, blz. 5).

Maar wat voor experiment is dit dan? Gaat het er niet om dat in de praktijk kan worden vastgesteld dat het verbod bijvoorbeeld toepasbaar, werkbaar en handhaafbaar is? Wat heeft dit dan te maken met het aantal en soort dieren dat wordt aangewezen? En wanneer en hoe is het experiment geslaagd (of mislukt)? En wanneer worden andere soorten dan wel of niet aangewezen?

Allemaal vragen waarop geen werkelijk zinnig antwoord mogelijk lijkt.

Kortom: Deze beperking is onacceptabel.

Artikel 1.10

In meer algemene zin zou het artikel 1.10 veel nadrukkelijker moeten worden geredigeerd langs de lijnen van het 'nee, tenzij'-beginsel. Het nu in artikel 1.10 lid b genoemde criterium dat een dierenarts de noodzaak van het doden heeft vastgesteld zou als uitgangspunt moeten worden genomen. De andere uitzonderingen (met name sub a, d en e) zouden daarop een duidelijk omschreven uitzondering moeten zijn.

Het probleem is immers dat juist die gronden moeilijk (achteraf) controleerbaar is. In ieder geval is het positief en terecht dat het doden van dieren louter vanwege fokdoeleinden of omdat de dieren om andere redenen niet 'voldoen' voor de hun toebedachte doeleinden.

Artikel 1.11

Artikel 1.11 lid 2: waarom is alleen artikel 1.12 van toepassing op vissen? Is regulering van dodingsmethode en deskundigheid bij het doden voor vissen dan niet nodig?

Het blijft wat ons betreft namelijk onacceptabel dat vissen nog steeds onbedwelmd en op zeer dieronvriendelijke wijze gedood en bij volledig bewustzijn gestript mogen worden. De Dierenbescherming dringt al jaren aan op regelgeving voor het bedwelmen en doden van vissen. Er is inmiddels apparatuur voor ontwikkeld.

Eventueel zou een korte overgangstermijn van max. 1 jaar acceptabel kunnen zijn. Daarna is er geen excuus meer voor het mogen toepassen van zeer dieronvriendelijke dodingsmethoden bij vissen.

Graag het toepassingsbereik van deze Afdeling voor vissen derhalve verruimen.

Artikel 1.12 / 1.13 / 1.14

De Dierenbescherming vraagt zich af hoe de personen die dieren doden de nodige kennis en vaardigheden dienen te vergaren? Komt daar een vakbekwaamheidseis voor? Indien dit het geval is, dan ontbreekt een subdelegatiemogelijkheid hiertoe in het Besluit.

Zie onze reactie bij artikel 1.10. Mogelijk is het een idee artikel **1.13** te integreren met artikel 1.10, zodat duidelijker wordt dat een strikt 'nee, tenzij'-uitgangspunt is beoogd?

Artikel **1.14** zou in die zin kunnen worden betrokken bij een integralere 'nee,tenzij'-regeling, als het uitgangspunt zou zijn dat het eerst en vooral dierenartsen zijn die over de benodigde kennis en vaardigheden beschikt. Anders gesteld; de 'gewone' particulier beschikt in ieder geval vaak niet over deze kennis en vaardigheden.

Afdeling 7 Voortplantingstechnieken

Artikel 1.15

In de Nota van Toelichting (blz. 45) staat dat in 'artikel 1.12' een definitie staat van voortplantingstechnieken. Bedoeld is naar wij aannemen 'artikel 1.15'? Elders in de Nota van Toelichting (blz. 19) wordt overigens juist naar artikel 1.15 verwezen waar vermoedelijk artikel 1.14 is bedoeld. Het lijkt erop dat hier op enig moment bij het opstellen artikelen verschoven zijn, maar voor ons is natuurlijk niet inzichtelijk wat er precies aan de hand is.

Artikel 1.17

De Dierenbescherming vroeg zich af: Worden Voortplantingstechnieken beschouwd als ingreep en moeten ze dan expliciet opgenomen zijn in dit besluit als ze zijn toegestaan? Bij de bijeenkomst op 24 maart is door een van onze collega's hierover een vraag gesteld, en hierop is geantwoord dat voortplantingstechnieken niet per

definitie beschouwd moeten worden als ingreep (althans in ieder geval niet in de zin van de wet- en regelgeving). Zie verslag 24 maart, blz. 6.

Echter, hiermee blijft er toch de nodige onduidelijkheid. Bijvoorbeeld in art. 1.17.2 staat dat het verboden is om sperma te winnen door middel van elektrische prikkeling. In het Besluit Voortplantingstechnieken stond dat het operatief verwijderen van een deel van de testes bij meervallen onder narcose is gedurende vijf jaar na in werking treden van dat besluit was toegestaan. Inmiddels is dit verboden en moet dit verbod op het operatief verwijderen van een deel van de testes bij meervallen onder narcose worden opgenomen in art. 1.17.

Afdeling 8 Scheiden van dieren

Het valt op dat de opzet van deze afdeling anders is dan in afdeling 6 en 7, waarbij apart de reikwijdte van de artikelen wordt vermeld voor wat betreft de diercategorieën, en vervolgens de toepasselijke regels. Dat komt niet erg consistent over.

In de Nota van Toelichting (blz. 20) wordt opgemerkt dat er “ten principale geen bezwaren bestaan tegen het scheiden van jonge dieren van het ouderdier”. Daar is de Dierenbescherming het niet mee eens. Het ‘abrupt’ weghalen van een dier bij het ouderdier ten behoeve van de mens (nieuwe eigenaar) is in niets te vergelijken met de gewone gang van zaken in de natuur. Het scheiden van het ouderdier is een proces dat per dier en per situatie verschilt, en welk proces in het algemeen geleidelijk en ‘vanzelf’ verloopt.

Daarnaast wordt in de Nota van Toelichting tevens opgemerkt (blz. 21) dat er “geen aanleiding is gevonden op dit moment andere of meer regels ter zake te stellen dan de voorheen geldende [regels] onder de GWWD”. Deze regels (Besluit scheiden van dieren) wordt dan ook integraal overgenomen, althans voor wat betreft de inhoudelijke regels (d.w.z. artikel 1,2 en 3 Besluit scheiden van dieren). Hierop valt het nodige af te dingen. Om te beginnen de (overgenomen) lijst in artikel 1.18

Artikel 1.18 Scheiden van dieren

Algemeen

In dit artikel zijn slechts tien soorten opgenomen. Daaronder zijn slechts drie huisdiersoorten. De betekenis van het opnemen van zeven aangewezen aapachtigen lijkt beperkt. Deze dieren mogen door een ‘gewone’ particulier immers niet worden gehouden.

Bij het opstellen van de regels in het kader van de GWWD was ook gedacht aan de context van dierproeven. Het Besluit scheiden van dieren zou van toepassing worden op de betreffende apensoorten voor zover deze in een laboratorium worden geboren buiten de context van een dierproef waarvan het (te jong) scheiden van dieren als zodanig onderdeel is. Voor zover de Dierenbescherming kan overzien is deze regeling echter nooit daadwerkelijk van toepassing verklaard op proefdieren, waarvoor immers de Wet op de dierproeven (Wod) leidend is.

De betekenis van het aanwijzen van deze apensoorten lijkt dan ook beperkt tot dierentuinen en een enkel gespecialiseerd opvangcentrum. Hoewel er iets voor te zeggen valt dat apen een bijzondere positie hebben t.o.v. andere diersoorten, blijft de opsomming dan wel erg beperkt en enigszins willekeurig. Waarom dan geen regels over Orang-oetans? Bavianen? Bonobo's? En waarom dan bijvoorbeeld geen regels over andere dierentuin-dieren zoals dolfinen, olifanten of andere dieren met een hoge(re) mate van intelligentie?

Waarom worden de regels over de betreffende aapachtigen overigens niet meegenomen in de regels van Hoofdstuk 4 afdeling 1 (Dieren in een dierentuin)? Een andere (redactionele) inconsistentie is het opnemen van een leeftijd voor wat betreft biggen in Hoofdstuk 2 (Houden van dieren voor landbouwdoeleinden). Waarom dan eigenlijk geen regels voor andere landbouwhuisdieren? Alleen maar omdat dit Europees niet 'hoeft'? Vreemd...

Huisdiersoorten

De primaire focus van de Dierenbescherming voor wat betreft het scheiden van dieren ligt bij de (niet) aangewezen huisdiersoorten. Slechts hond, kat en konijn zijn momenteel aangewezen.

De Dierenbescherming ziet echter meer dan genoeg reden (blijkbaar anders dan LNV) om deze lijst substantieel uit te breiden. In de eerste plaats denken wij daarbij aan warmbloedigen, omdat daarbij naar men mag aannemen (en zoals de wetenschap ook steeds meer onderkent) sprake is van problemen indien dieren te jong bij het ouderdier worden weggehaald.

Prioriteit zou hierbij moeten krijgen het opnemen van (grote) papegaaiachtigen en fretten (marterachtigen). Grote papegaaiachtigen worden nu vaak handtam gemaakt vanuit het ei. Zogenaamd uit oogpunt van 'dierenwelzijn' maar in werkelijkheid om de mensen te plezieren. Echter, op latere leeftijd gaan deze dieren ernstig gestoord gedrag vertonen vanwege hun inprenting op de mens, waardoor ze in de knoop raken met hun 'papegaaai zijn'. Het gaat hier zonder meer om ernstige misstanden, waaraan zo snel mogelijk een eind zou moeten komen.

Ook voor wat betreft fretten (marterachtigen) is er noodzaak om (spoedig) over te gaan tot het opnemen van een minimumleeftijd. Fretten die te jong (tijdens de zoogperiode) uit het nest worden weggehaald hebben een lage weerstand. Ook voor deze dieren geldt dat te jong weghalen kan leiden tot gestoord gedrag, omdat deze dieren normaal gesproken een socialisatie-periode doorlopen waarbij ze samen met hun nestgenootjes moeten leren wat het nu eigenlijk betekent om 'fret te zijn'.

Op 27 maart jl. is door het Platform Verantwoord Huisdierbezit (PVH) een symposium gehouden onder de naam 'Scheiden doet lijden', juist over het scheiden van dieren. Tijdens de lezingen op deze dag werd melding gemaakt van (nieuwe) wetenschappelijke inzichten omtrent de ontwikkeling van zoogdieren. Mogelijk is er wat dat betreft iets voor te zeggen om ook minimumleeftijden te stellen voor bijvoorbeeld het scheiden van muizen en ratten (immers; worden grootschalig gehouden als huisdier, zijn zoogdieren, zijn intelligent).

De Dierenbescherming pleit voor betere regels over paarden. In dat verband streeft zij een "Paardenbesluit" na, waarin van overheidswege een gedegen basis wordt

gelegd voor wat betreft regels betreffende het houden van paarden. Een van de zaken die de Dierenbescherming bepleit, is dat ook voor paarden een minimumleeftijd zou moeten gelden waarop veulens gescheiden mogen worden van de merrie. De Dierenbescherming denkt aan een leeftijd van 4-5 maanden.

Termijnen

Het prettige van de huidige regeling in de GWWD, en derhalve ook in de nu voorgestelde gecontinueerde regeling, is de relatieve eenvoud van de regeling. Er zijn een aantal diersoorten en daarbij zijn termijnen genoemd. Hierbij gelden weinig uitzonderingen. De gestelde termijnen voor de huisdiersoorten zijn voor zover wij kunnen overzien in de praktijk bekend en werkbaar.

Echter, juist in deze op zichzelf prettige eenvoud zit ook de mogelijke keerzijde van de regeling. Op het aangehaalde symposium van het PVH is duidelijk naar voren gekomen dat de ideale (minimum)leeftijd waarop dieren van het ouderdier mogen worden gescheiden sterk afhankelijk is van individu, omstandigheden, de aanwezigheid/afwezigheid van (externe) prikkels, en mogelijk ook het ras. De gestelde minimumleeftijden mogen wat dat betreft zeker hoe dan ook niet te kort zijn. Tegelijkertijd moeten de gestelde leeftijden in de praktijk (her)kenbaar en werkbaar zijn.

Tijdens het symposium is door de Werkgroep Katten van het PVH een discussienota overhandigd aan een vertegenwoordiger van LNV (Mevr. S. Beelen), inhoudende een pleidooi om de minimumleeftijd bij katten te verhogen.

Een verandering in deze zin komt de Dierenbescherming op het eerste gezicht sympathiek voor, althans zou onze suggestie zijn dat LNV zich hier nader in verdiept. Naar verluid zou in Denemarken en Zweden de wettelijke termijn overigens inmiddels zelfs al op 12 weken zijn gesteld.

Voor de Dierenbescherming is hierbij overigens van groot belang, dat het mogelijk blijft om op grond van de dierenwelzijnuitzondering kittens in een opvangsituatie (asiel) eerder te kunnen uitplaatsen dan de minimumtermijn aangeeft.

Aanpassingen door LNV

In algemene zin werd bij het in ontvangst nemen van deze discussienota door Mevrouw Beelen aangegeven dat LNV onderzoek laat verrichten naar mogelijke aanpassing van het Besluit scheiden van dieren, op basis van wetenschappelijk onderzoek dat door LNV geïnitieerd is/wordt. Dit zou dan dus andersluidende informatie zijn dan die nu in de Nota van Toelichting staat, waarin immers staat dat juist geen aanleiding wordt gezien de regeling te veranderen.

Het herijken van de regeling over het scheiden van dieren lijkt ons in ieder geval verstandig, maar dat zal op basis van bovenstaande reactie al wel duidelijk zijn geworden.

Artikel 1.19

Dit artikel is in feite een aparte afdeling, maar een afdelingsaanduiding ontbreekt (suggestie: "Afdeling 9 : Verrichten van ingrepen")

Zie ook elders in onze reactie en zoals ook aan de orde gesteld tijdens de bijeenkomst op 24 maart jl. De 'doelgroepenbenadering' die is gehanteerd bij de

uitwerking van de Wet dieren lijkt hier haar doel en beoogde werking voorbij te schieten. In ieder geval is er onduidelijkheid over de relatie tussen dit artikel en andere bepalingen over ingrepen. Wat mag de houder nu precies en wat mag de dierenarts? De formulering van het artikel is hierbij rijkelijk vaag en biedt geen duidelijkheid.

De vraag kan gesteld worden of er niet (elders in het ontwerpbesluit?) een duidelijke(r) artikel dient te worden opgenomen waaruit helder blijkt wanneer wie welke ingre(e)p(en) mag verrichten.

Afdeling 9 Voorhanden hebben diergeneesmiddelen (art 1.20 – 1.23)

Prima om regels te stellen over het bezit van diergeneesmiddelen door houders. Ook hier is wel weer de vraag hoe deze regels zich verhouden tot andere (deels nog op te stellen) AMvB's met betrekking tot diergeneesmiddelen en diergeneeskundigen?

Afdelingen 10 tot en met 13

Deze afdelingen zijn nog niet ingevuld en ook een reserveringsvermelding ontbreekt. Het is niet duidelijk wat de reden hiervoor is. In afdeling 12 kunnen bijvoorbeeld zowel bestaande regels m.b.t. identificatie van landbouwdieren als toekomstige regelgeving m.b.t. identificatie en registratie van honden worden ondergebracht.

Hoofdstuk 2: HOUDEN VAN DIEREN VOOR LANDBOUWDOELEINDEN

Artikel 2.1 Aanwijzing productiedieren

Dit artikel is een voortzetting van het Besluit voor productie te houden dieren. Hoewel er in de Nota van Toelichting melding wordt gemaakt van diverse wetenschappelijke onderzoeken, blijkt hieruit niet waarom en hoe tot algehele (continuering) van de huidige lijst is gekomen. Geredeneerd vanuit het 'nee, tenzij'-beginsel zou het in de rede liggen de lijst met voor productie te houden dieren nog eens kritisch en per diersoort te bekijken en te heroverwegen. Dit zou ook passen bij de eerder uitgesproken intentie om per nieuwe AMvB te gaan evalueren en de regelgeving tegen het licht te houden.

Zoals de lijst, het artikel en de toelichting nu zijn opgesteld, moet gevreesd worden voor het alleen maar aanwijzen van méér dieren.

De Dierenbescherming vindt dat in regelgeving plek moet zijn voor het kunnen verdisconteren van nieuwe wetenschappelijke inzichten. Voor wat betreft de aanwijzing van voor productie te houden dieren zou dit moeten betekenen dat indien nieuwe wetenschappelijke inzichten duidelijk maken dat het houden van een bepaalde soort werkelijk niet verantwoord is met het oog op dierenwelzijn en/of gezondheid, een diersoort (zodig met spoed) van deze lijst zou moeten worden afgehaald. Toepassing van het 'nee, tenzij'-beginsel zal dan moeten betekenen dat het welzijn van het dier zwaar weegt ten opzichte van het kunnen continueren van bestaande (houderij-)praktijken.

Paragraaf 2 Algemene huisvestings- en verzorgingsnormen

Regels over brandveiligheid ontbreken (zie ook reactie van de CDON op dit punt). Mogelijk is andere wetgeving meer geëigend om dit in te regelen. Desalniettemin zou deze paragraaf prima kunnen dienen om hierover (alvast) regels te stellen. Bijvoorbeeld in samenhang met hetgeen gesteld is in artikel 2.5 lid 4 (temperatuur, luchtvochtigheid en gasconcentraties) en artikel 2.5 lid 6 (ventilatiesysteem en alarmsysteem).

Artikel 2.3

Het is voor de Dierenbescherming onduidelijk hoe hetgeen in dit artikel gesteld is zich verhoudt tot hetgeen is bepaald in artikel 1.5 (beperking bewegingsvrijheid). Artikel 2.3 roept in ieder geval een wat treurig beeld op van dieren die louter nog als 'productiemachine' fungeren, zonder zelfs maar de mogelijkheid voor voldoende beweging. Het valt moeilijk in te zien hoe artikel 2.3 zich verhoudt tot de 'vijf vrijheden' en al helemaal tot het in de Wet dieren als uitgangspunt genomen principe van de intrinsieke waarde.

Het is helder dat hier Europese regels worden overgenomen, vermoedelijk 'één-op-één' (?). Is het echter toch niet mogelijk hier voor de Nederlandse context wat nadere regels en beperkingen bij op te stellen?

Artikel 2.4.

In dit artikel ontbreken van het Besluit Welzijn Productiedieren de artikelen 4.4 (“Een dier krijgt een toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voeder zodat het in goede gezondheid blijft en aan zijn voedingsbehoeften wordt voldaan”) en 4.5 (“Het toegediende voeder en drinken alsmede de wijze van toediening brengen het dier geen onnodig lijden of letsel toe”). Deze onderdelen staan ook in Richtlijn 98/58/EG en dienen dus overgenomen te worden.

Artikel 2.7

Wederom een bepaling omtrent het mogen verrichten van ingrepen, ditmaal door de veehouder. Hoewel het niet persé onlogisch is ten opzichte van hetgeen is bepaald in de Wet dieren, raakt het in het concept-ontwerpbesluit op deze manier allemaal wel erg versnipperd en onoverzichtelijk.

Nogmaals, waarom niet één ‘wegwijzende’ bepaling over het verrichten van ingrepen, waarvandaan dan verwezen wordt naar de verschillende Hoofdstukken in dit besluit?

Art. 2.10 Verrichtingen van ingrepen door de houder

Het ad a. onvruchtbaar maken van mannelijke biggen, ad f. aanbrenge van neusringen en ad g. verwijderen van staarten zijn pijnlijke ingrepen die onder verdoving en met pijnbestrijding achteraf dienen te gebeuren. Bekeken moet worden of, zoals nu bij biggencastratie het geval is, de varkenshouder dit zelf mag doen, of dat het toedienen van een verdoving een aan de dierenarts voorbehouden handelingen blijft.

De Dierenbescherming is in ieder geval van mening dat het aantal toegestane ingrepen zoveel mogelijk moet worden teruggedrongen. Voor zover ingrepen (vooralsnog) worden toegestaan moet er sprake zijn van voldoende en adequate verdoving en pijnbestrijding. In beginsel moet dit gebeuren door een dierenarts. Is er geen dierenarts aanwezig cq. vereist, dan zou na een zorgvuldige (matschappelijke) afweging, in het uiterste geval de varkenshouder zelf moeten worden toegestaan deze pijnbestrijding/verdoving toe te dienen, analoog aan hetgeen nu is toegestaan voor wat betreft verdoofd castreren. Uiteraard op basis van afdoende scholing. De eis tot verdoving zal dan in de praktijk wel moeten worden nageleefd.

Artikel 2.14 Agressie

- In lid 1 staat een schrijffout (‘getroffen op’ i.p.v. ‘getroffen om’).
- In lid 2 wordt niet vermeld dat dit onderzoek zou moeten leiden tot het wegnemen van de oorzaak van de ernstige gevechten. Bijvoorbeeld het nemen van uitvoeriger/aanvullende maatregelen zoals opgesomd in artikellid 1.

Artikel 2.15 Tijdelijke afzondering

In artikel 2.15 lid c sub 2 wordt een ongelukkige vertaling gegeven van de Engelse term ‘to collect’. Bedoeld is eerder ‘verzamelen’ of ‘winnen’ o.i.d.

Art. 2.22 Verrijking en vloerbedekking, lid 4

In dit artikel staat een onvolledige tekst:

Er staat; *“beschikken biggen over een vloer bedekt met een rubber mat”*

Maar dit moet zijn cf. het huidige Varkensbesluit art. 5 lid 6:

“beschikken biggen over een dichte vloer of over een vloer bedekt met een rubber mat ...”

Artikel 2.29 Verrichten van ingrepen door de houder

Het ad e. aanbrengen van neusringen, f. openleggen van zoolzweren, g. verwijderen van bijspenen zijn pijnlijke ingrepen die onder verdoving en met pijnbestrijding achteraf dienen te gebeuren.

Bekeken moet worden of, zoals nu bij biggencastratie het geval is, de veehouder dit zelf mag doen, of dat het toedienen van een verdoving een aan de dierenarts voorbehouden handeling blijft.

Nogmaals hetgeen wat hierover er ook reeds bij artikel 2.10 is opgemerkt.

De Dierenbescherming is in ieder geval van mening dat het aantal toegestane ingrepen zoveel mogelijk moet worden teruggedrongen. Voor zover ingrepen (vooralsnog) worden toegestaan moet er sprake zijn van voldoende en adequate verdoving en pijnbestrijding. In beginsel moet dit gebeuren door een dierenarts. Is er geen dierenarts aanwezig cq. vereist, dan zou na een zorgvuldige (maatschappelijke) afweging, in het uiterste geval de veehouder zelf moeten worden toegestaan deze pijnbestrijding/verdoving toe te dienen, analoog aan hetgeen nu is toegestaan voor wat betreft verdoofd castreren. Uiteraard op basis van afdoende scholing. De eis tot verdoving zal dan in de praktijk wel moeten worden nageleefd.

Art. 2.43 Voederen lid 3 HB-gehalte vleeskalveren

Reeds in het Europese Report of the Scientific Veterinary Committee, Animal Welfare Section on the Welfare of Calves van november 1995 valt te lezen dat kalveren met een Hb-gehalte onder 4,5 mmol/l ernstige klinische verschijnselen van bloedarmoede vertonen. In de Europese en Nederlandse wetgeving wordt desondanks als minimum een gemiddeld Hb-gehalte van 4,5 mmol/l gehanteerd; zo'n gemiddelde betekent een spreiding waarbij een groot aantal kalveren onder de 4,5 mmol/l zitten.

In de Scientific report on the risks of poor welfare in intensive calf farming systems, EFSA, mei 2006 wordt dit herbevestigd en wordt aanbevolen dat “no calf should have a blood haemoglobin concentration lower than 4.5 mmol l.”

Inmiddels heeft de grootste kalfsvleesintegratie in Nederland, de VanDrie Group, aan de Dierenbescherming toegezegd bij haar Hb-management uit te gaan van gemiddeld 6 mmol/l zodat geen enkel individueel kalf onder de 4,5 komt.

Bij de discussie over de herziening van de Aanbevelingen van de Raad van Europa inzake runderen in het kader van de Conventie voor de bescherming van dieren gehouden voor landbouwdoeleinden heeft Nederland voorgesteld in deze aanbevelingen een gemiddelde van 4,5 mmol/l te wijzigen in een minimum van 4,5 mmol/l. Hierover is ook overleg geweest met de LTO Vakgroep Vleeskalverhouderij,

de Kalvercommissie van het Productschap Vee en Vlees en de Dierenbescherming die besloten hebben hiervoor gezamenlijk te lobbyen.

Deze lobby wordt versterkt als Nederland dit punt zelf al vast in zijn eigen wetgeving aanpast. Bij deze een oproep hiertoe.

Artikel 2.49 / 2.50 Verrichten van ingrepen door de houder

Algemeen

In onze reacties op het concept-ontwerpbesluit Houders van dieren en het concept-ontwerpbesluit Diergeneeskundigen wordt veel aandacht besteed aan het onderwerp 'ingrepen'. Ook tijdens de bijeenkomst op 24 maart jl. is over dit onderwerp gesproken. LNV zal in onze optiek de regels over het toestaan van ingrepen nog eens heel goed moeten uitleggen en stroomlijnen.

Ook lijkt er aanleiding om nog eens goed te kijken naar de huidige regelgeving in relatie tot het op basis daarvan vastgestelde beleid. Doel is immers om aan het huidige beschermingsniveau geen afbreuk te doen.

Het herintroduceren van ingrepen die op dit moment al verboden zijn, is voor de Dierenbescherming in ieder geval **volkomen onacceptabel.**

Puntsgewijs

- Art. 2.49.a. Zie ons commentaar bij art. 2.3.b. bij het besluit Diergeneeskundigen. Het leewieken mag alleen worden toegepast bij kippen, kalkoenen en ganzen die worden gehouden of aantoonbaar bestemd zijn om te worden gehouden in een niet gesloten ruimte. Deze aanvulling moet aan art. 2.49.a. worden toegevoegd, want het is anders zeer onduidelijk voor houders dat ze niet zomaar in alle situaties deze vogels mogen leewieken. De Dierenbescherming vindt het overigens onaanvaardbaar dat houders zelf kippen, kalkoenen en ganzen mogen leewieken. Leewieken is een zware en pijnlijke ingreep.
- Art. 2.49.b t/m f. de overgangstermijnen ontbreken (zie ons commentaar bij art. art. 2.1.1. onderdeel h, i, en j, besluit Diergeneeskundigen).
- Art. 2.49.h en l. Het mogen afnemen van bloed bij kippen, kalkoenen en eenden door de houder staat niet in de huidige regelgeving. Dit betreft dus een lager beschermingsniveau en dit lid dient daarom te worden geschrapt.
- Art. 2.49.k. Het aanbrenge van een neuskapje bij fazanten is toegestaan tot september 2011 in huisvestingssystemen die voor de inwerkingtreding van het Ingrepenbesluit bestonden. Vraag is derhalve welke betekenis nog toekomt aan deze bepaling, ook met het oog op de veronderstelde inwerkingtreding van de Wet dieren (en evt. diverse AMvB's) op zijn vroegst medio 2011. Wat dat betreft kan artikel 2.49 onderdeel k beter nu reeds geschrapt worden.

- Art. 2.49.k. Het verwijderen van neuslellen bij kalkoenen is al verboden. Dit lid dient te worden geschrapt.
- Art. 2.50.d. Het onthoornen van geiten is beperkt tot geiten die worden gehouden met het oog op de melkproductie (zie Ingrepenbesluit). De tekst “met het oog op de melkproductie” dient derhalve te worden toegevoegd.
- Art. 2.50.e. Het verwijderen van staarten bij lammeren is niet als toegestane ingreep opgenomen in het Besluit Diergeneeskundigen. Deze ingreep is bovendien slechts toegestaan tot 1 januari 2012, bij 3 specifieke rassen. Vraag is derhalve welke betekenis nog toekomt aan deze bepaling, ook met het oog op de veronderstelde inwerkingtreding van de Wet dieren (en evt. diverse AMvB's) op zijn vroegst medio 2011. Wat dat betreft kan artikel 2.49 onderdeel e beter nu reeds geschrapt worden.
 Het allerminste zou wel zijn, dat de (huidige, beleidsmatige) beperking tot 3 specifieke rassen in de regelgeving wordt overgenomen.
 Over deze ingreep valt nog op te merken, dat het aanstaande verbod na jarenlange discussie (eindelijk) werd vastgesteld. Niet alleen is de Dierenbescherming verontwaardigd over het zonder meer weer ongeclausuleerd toestaan van deze ingreep zoals nu in het concept-ontwerpbesluit neergelegd. Ook zijn wij her en der aangesproken door anderen die boos en verontrust zijn over dit artikellid.
 Tijdens de bijeenkomst op 24 maart jl. is vanuit LNV aangegeven (verslag, blz. 6 onderaan) dat in feite inderdaad alleen zou moeten gaan om een verboden ingreep, behoudens enkele rassen en overgangstermijn.
 Neem dit nu dan dus ook op in dit besluit... of laat het alvast helemaal vervallen!
- Art. 2.50.g. is ruimer geformuleerd dan hetgeen in het Ingrepenbesluit en in art. 2.1.k. van het Besluit Diergeneeskundigen staat (“het aanbrengen bij vissen van een uitwendig door middel van een draad in huid, onderliggend spierweefsel of beekhoek bevestigd genummerd metalen of kunststof plaatje of genummerd kunststof pijpje of slangetje”).

Hoofdstuk 3 HOUDEN VAN DIEREN DOOR PARTICULIEREN

Algemeen

De hoofdstuktitel is gewijzigd ten opzichte van die in de eerder per brief aangekondigde opzet. Het is hierdoor niet langer logisch dat afdeling 2 die gaat over bedrijfsmatig houden van dieren, onder het hoofdstuk valt dat betrekking heeft op het houden van dieren door particulieren. Deze afdeling zou daarom beter naar hoofdstuk 6 verplaatst kunnen worden.

Waak- en heemhondenbesluit

De normen uit het bestaande Waak- en heemhondenbesluit zijn herschreven tot zeer open normen. Deze voegen weinig toe aan de al eerder beschreven normen in de artikelen 1.5, 1.6 en 1.7.

Het valt te betreuren dat de duidelijke, kenbare normen uit het Waak- en heemhondenbesluit niet 'gewoon' zijn gecontinueerd. Dit besluit dateert uit 1962 en heeft sindsdien haar nut in de praktijk ruimschoots bewezen. Juist doordat er concrete, voor de praktijk toepasbare normen in stonden over bijvoorbeeld over de lengte en het gewicht van een ketting (artikel 2 lid 1 WHHB) en de eisen aan een ren (artikel 4 WHHB).

Bovendien biedt het formuleren van open normen in dit geval ook geen betere of andere mogelijkheden, die zouden kunnen leiden tot een hoger niveau van dierenwelzijn. Integendeel. De particulier die een waak- of heemhond heeft koopt eenvoudigweg de producten die op de markt verkrijgbaar zijn (riem, ketting, hok) en heeft verder geen kennis over het ontwerp en de normen die bij deze producten horen. Hooguit stimuleert het werken met open normen in dit geval enige 'huisvljijt' ('zelf getimmerde hokken') waarvan met het oog op het niveau van dierenwelzijn weinig goeds valt te verwachten. Het is dan ook nog maar de vraag of er handhavend kan worden opgetreden. In meer algemene zin zijn open normen immers niet cq. minder goed handhaafbaar. De bewijslast of iets wel/niet toelaatbaar is wordt immers omgedraaid en komt al snel bij de opsporingsambtenaar te liggen. Ook producenten hebben geen enkele belang bij het loslaten van de duidelijke normen. Hooguit hebben zij belang bij het goedkoper en eenvoudiger ontwerpen van hun producten.

Open normen zijn ook niet goed handhaafbaar.

In meer algemene zin is de Dierenbescherming niet zo enthousiast over het werken met open normen en zaken 'overlaten aan de sector' Voor zover LNV hier heeft beoogd een stukje regeldruk te verlagen is men haar doel in onze optiek voorbij geschoten. Dit gaat echt te ver! Het werken met open normen is hier bijvoorbeeld anders dan in het geval van dierentuinen, waarvan nog enigszins betoogd zou kunnen worden dat professionele diervverzorgers soms beter zouden kunnen weten wat goed is voor het dier dan hetgeen de wetgever in strikte normen (per diersoort) kan voorschrijven.

Al met al zou ons pleidooi zijn; LNV, neem de huidige normen/tekst van het Waak- en heemhondenbesluit 'gewoon' één-op-één over!

Tot slot een meer taalkundige opmerking. Er lijkt wat onduidelijkheid te zijn over wat een 'heemhond' nu precies is. Zoals gezegd, het Waak- en heemhondenbesluit dateert uit 1962. Wat dat betreft is de precieze betekenis van het woord mogelijk wat verloren gegaan in de loop der jaren. Enig nazoekwerk van onze zijde herleidt de betekenis van 'heem' of 'heim' naar Oudhollands voor 'woonplaats' of '-plek' (denk ook aan 'heemkunde' en aan allerlei plaatsnamen die 'heem' als onderdeel hebben). Oftewel, het gaat dan om honden die bijvoorbeeld op een boerderij worden gehouden en daar buiten leven zonder specifiek als waakhond te worden gehouden (echter wel bijvoorbeeld regelmatig verblijven cq. aangewezen zijn op een buitenhok). Populair gezegd, noem het 'buitenhonden' of 'boerderijhonden'. In ieder geval zouden in de optiek van de Dierenbescherming de regels uit het huidige Waak –en heemhondenbesluit cq. de voorgestelde artikelen 3.1 t/m 3.3 onverkort moeten gelden voor elke hond die buiten wordt gehouden (als waak- of heemhond). Dus geen beperking naar ras of doel, en ook geen noodzaak voor een nadere definitie.

Mogelijk is nog wel een overweging de betekenis van 'heemhond' nog weer eens onder de aandacht te brengen van stakeholders en evt. het grote publiek. De Dierenbescherming heeft bij deze een eerste aanzet hiertoe gedaan!

HOOFDSTUK 4 HOUDEN VAN DIEREN VOOR VERTONING

De Dierenbescherming is betrokken geweest bij de evaluatie van het Dierentuinenbesluit. Het is nu al weer een tijd wachten op een bespreking van de uitkomsten van deze evaluatie in de Tweede Kamer. Hangende die behandeling/discussie reageert de Dierenbescherming voor dit moment nog niet uitvoerig op hetgeen in Hoofdstuk 4 is opgenomen. De standpunten van de Dierenbescherming aangaande dierentuinen, voor zover niet bekend, kunnen desgevraagd uiteraard worden weergegeven.

Op het eerste gezicht lijkt er nu niet veel veranderd ten opzichte van het Dierentuinenbesluit. Het blijft een uitwerking van dezelfde Europese richtlijn.

In ieder geval viel één opmerkelijke vergissing (?) op.

In artikel **4.2 lid 2 sub a** ontbreekt in de eerste zin het woord "wilde" voor het woord "dieren". Met deze huidige formulering lijkt het alsof opvangcentra van alle diersoorten hieronder vallen, hetgeen uiteraard niet de bedoeling is.

HOOFDSTUK 5 DODEN VAN DIERENVOOR PRODUCTIE VAN DIERLIJKE PRODUCTEN

Artikel 5.1 Begripsbepalingen

De in het ontwerpbesluit gehanteerde definitie van pluimvee is voor ons moeilijk te doorgronden. Wat zijn “vogels die niet als landbouwhuisdier worden beschouwd, maar wel als landbouwhuisdier worden gekweekt, met uitzondering van loopvogels”? Het zou dan dus moeten gaan om dieren die gekweekt worden om vervolgens als gezelschapsdier te worden gehouden?? Of ‘kleine’ takken van vee-industrie zoals eenden en ganzen? En wat is dan eigenlijk precies ‘kweken als landbouwhuisdier’?

Het huidige Besluit doden van dieren, artikel 1 sub j hanteert de volgende definitie: *“Pluimvee: kippen, kalkoenen, parelhoenders, eenden, ganzen, duiven, loopvogels en andere niet-gedomesticeerde vogels die in gevangenschap worden gekweekt of gehouden, anders dan eendagskuikens”*.

Mogelijk is het raadzaam ook in het nieuwe besluit in beginsel uit te gaan van een opsomming, in plaats van een meer open formulering?

Indien en voor zover er wijzigingen in de bedoelde diersoorten zijn beoogd (loopvogels?) zou het prettig zijn als inzichtelijk gemaakt kan worden wat de ratio is achter deze veranderingen. Vermoedelijk speelt (aanstaande) Europese regelgeving hierbij een rol?

Artikel 5.4. Doden van dieren zonder voorafgaande bedwelming

De Dierenbescherming is tegen het onbedwelmd slachten van dieren. Er is meer dan voldoende wetenschappelijk aangetoond dat dit tot ernstig lijden leidt (zie bijv. KNMvD-standpunt onbedwelmd slachten, maart 2008 en Ritueel slachten en het welzijn van dieren, Rapport 161, A. Kijlstra en B. Lambooy, ASG, september 2008). Wij zijn er dan ook voor conform het wetsvoorstel van het Tweede Kamerlid Thieme (Tweede kamer, vergadering 2007 – 2008, nr. 31571) om voorafgaande bedwelming ook bij Islamitisch en Joods ritueel slachten verplicht te stellen.

In het onverhoopte geval dat genoemd wetsvoorstel niet aangenomen wordt zijn wij er secundair voor dat z.g. reversible/omkeerbare bedwelming wordt verplicht gesteld, mits deze bedwelming zodanig plaats vindt dat het dier volledig buiten bewustzijn raakt en niet te vroeg weer bij bewustzijn komt.

Mocht er ook geen meerderheid zijn voor het verplicht stellen van reversible bedwelmen dan zijn wij tertiair voor het voorschrijven dat na het steken van het dier om het dood te laten bloeden onmiddellijk het dier alsnog bedwelmd wordt. Dit zogeheten ‘stick and stun’ in plaats van ‘stun and stick’ wordt in diverse landen al jaren toegepast en blijkt voor de betrokken religieuze gemeenschappen acceptabel.

Als en voor zolang het toegestaan wordt dat er vlees op de markt komt van onbedwelmd, danwel reversible bedwelmd of middels stick en stun gedode dieren zijn wij van mening dat:

- a. Er van de betreffende religieuze gemeenschap vooraf een behoefteverklaring moet zijn waaruit blijkt dat er behoefte is aan vlees van aldus gedode dieren. Dit om te zorgen dat niet meer dieren op deze wijze worden geslacht dan nodig zijn voor het voorzien in deze behoefte.
- b. Dat dit vlees gelabeld wordt als afkomstig van dieren die niet op de normale wijze voorafgaand aan het slachten zijn bedwelmd, zodat consumenten niet onbewust en ongewild dit vlees kopen.

Artikel 5.7 Fixatie

Het volledig op de rug kantelen van runderen dient in art. 5.7 uitdrukkelijk te worden verboden, de halssnede dient aangebracht te worden terwijl het rund staat of op de zij ligt.

Hoofdstuk 6 HOUDEN VAN DIEREN VOOR HANDEL

Dit Hoofdstuk is gereserveerd voor de implementatie van de Animal Health Law. Overigens zijn ook elders in dit ontwerpbesluit 'gereserveerde' plekken terug te vinden in relatie tot de Animal Health Law.

Tijdens de bijeenkomst op 24 maart jl. is aangegeven dat in afwachting van de totstandkoming van de Animal Health Law de bepalingen in de GWWD rondom diergezondheid van kracht blijven, en dat hieraan in het kader van de Wet dieren tot die tijd niet gewerkt wordt aan een omzetting/invulling (verslag bijeenkomst 24 maart, blz. 1).

Vanuit zowel juridisch als praktisch oogpunt kan de Dierenbescherming deze redenatie volgen. Tegelijkertijd signaleert zij dat dit ook betekent dat vooralsnog de GWWD dus hoe dan ook 'gewoon' blijft bestaan, terwijl vermindering van het aantal wetten op zichzelf ooit een belangrijk vertrekpunt was om te gaan werken aan een Wet dieren. Een vertrekpunt dat zij overigens nooit heeft gedeeld.

Nu komen regels over dierenwelzijn en diergezondheid dus (vooralsnog) in twee verschillende wetten te staan. Ook dat komt de overzichtelijkheid nu niet bepaald ten goede.

Bovendien is het in beginsel wenselijk dat beide onderwerpen in samenhang met elkaar worden bekeken. Dit nog eens extra, nu in de Wet dieren de intrinsieke waarde van het dier nog eens nadrukkelijker dan voorheen als uitgangspunt is opgenomen.

Hoe dan ook zou de periode waarin de diergezondheidsregels separaat worden geregeld idealiter zo kort mogelijk moeten zijn.

Daarnaast valt op dat op andere onderwerpen, met name wederom op het gebied van ingrepen, er heel wat soepeler wordt omgegaan met (aflopende) overgangstermijnen. Oftewel, ingrepen die bij inwerkingtreding van dit Besluit al bijna definitief verboden zullen zijn, worden vooralsnog gewoon overgenomen of lijken zelfs te worden geherintroduceerd. Waarom geldt daarvoor dan minder dat het onwenselijk zou zijn indien de regelgeving spoedig weer moet worden aangepast?

Hoofdstuk 7 OVERIGE BEPALINGEN

Dit Hoofdstuk geeft de Dierenbescherming voor dit moment geen aanleiding om te reageren.

NOTA VAN TOELICHTING

Tot slot enkele taxonomische opmerkingen bij de lijst zoals die nu is opgenomen als Bijlage bedoeld in artikel 2.1. van het besluit (Lijst productiedieren):

- Een garnaal (*Penaes vannamei*) is geen vis maar behoort tot de *Crustacea*.
- De fruitvlieg heeft de taxonomische naam *Drosophila melanogaster*.
- Insectensoorten die worden gebruikt voor de biologische bestrijding van insecten- en andere plagen in de land- en tuinbouw ontbreken in de lijst. Deze insecten worden wel in Nederland gekweekt en gehouden.

OVERIG

Behoudens de term 'derde land' en 'wet' kent het Besluit Houders van dieren opvallend genoeg (nog?) geen nadere begripsbepalingen (artikel 1.1.). Mogelijk moeten deze nog ingevoegd worden? De Wet dieren kent juist wél een uitvoerige lijst met begripsbepalingen. In hoeverre deze begripsbepalingen afdeonde zijn in het kader van de voorliggende ontwerpbesluiten heeft de Dierenbescherming niet in extenso bekeken. Echter, mogelijk is er iets voor te zeggen definities waar mogelijk zo 'centraal' mogelijk te regelen. Oftewel, waarom de term 'derde land' niet gewoon in de Wet dieren gezet? Zal vermoedelijk immers ook relevant zijn voor andere Besluiten?

In de Nota van toelichting wordt ook kort ingegaan op het onderwerp Handhaving (paragraaf 6, blz. 37 NvT). Opgemerkt wordt dat ambtenaren van de AID belast (zullen) zijn met het toezicht op de naleving van dit besluit. Echter, de LID wordt hierbij abusievelijk niet genoemd.

In de Nota van Toelichting wordt in paragraaf 7 bij artikel 1.9 (blz. 43) abusievelijk "1.8" geschreven waar "1.10" wordt bedoeld.

2.3 Besluit Diergeneeskundigen

Algemeen

Het Besluit Diergeneeskundigen kent uiteraard primair regels over de uitoefening van de diergeneeskunde.

De Dierenbescherming heeft, althans in ieder geval voor dit moment, gemeend zich in haar reactie te moeten beperken tot de regels die in rechtstreeks verband staan met haar eigen (primaire) werk en aandachtsgebied. Oftewel, in deze reactie wordt 'alleen maar' gereageerd op de artikelen die betrekking hebben op het verrichten van ingrepen bij dieren.

Hierover is al eerder in onze integrale reactie opgemerkt dat op dit moment onduidelijk blijft waarom nu precies het onderwerp 'ingrepen' is verdeeld over verschillende artikelen (in diverse Besluiten zelfs) en wat de ratio is achter juist deze verdeling. Onduidelijk is wat precies de verhouding is tussen de verschillende artikelen terzake, en ook of en hoe een onderlinge hiërarchie bestaat.

Voor zover een doelgroepenbenadering is beoogd, is deze vooralsnog in onze optiek niet geslaagd cq. erg onduidelijk geworden bij de uitwerking.

In de reactie op het concept-ontwerpbesluit Houders van dieren is hierover al het nodige opgemerkt. Ook bij de bespreking op 24 maart is hierover gesproken, zonder dat dit (direct) tot duidelijkheid heeft geleid.

Kortom: Graag een forse verbetering op het onderwerp 'ingrepen', zowel meer redactioneel als voor wat betreft inhoud en onderbouwing!

Hier mag ook nog eens (!) opgemerkt worden dat de Dierenbescherming vindt dat het aantal toegestane ingrepen ten principale zoveel mogelijk moet worden teruggedrongen. Voor zover ingrepen (vooralsnog) worden toegestaan moet er sprake zijn van voldoende en adequate verdoving en pijnbestrijding.

Blijkens de bijeenkomst op 24 maart staat ook LNV een beleid voor waarin het aantal toegestane ingrepen verder dienen te worden teruggebracht. Hierbij werd als criterium gegeven het afstappen van ingrepen waar geen diergeneeskundige noodzaak voor is (verslag bijeenkomst 24 maart, blz. 9 derde alinea).

Artikelsgewijs

Artikel 2.1 Aanwijzing toegestane ingrepen

- Art. 2.1.1.f. Het leewieken van vogels: dit is een andere formulering dan in het huidige Ingrepenbesluit staat (art. 2.1.d). Overigens heeft de RDA al in haar commentaar op het Ingrepenbesluit in 1994 (!) aangegeven dat het toestaan van leewieken ongewenst is. Ook de Dierenbescherming heeft eerder aangegeven pertinent tegen het standaard toestaan van leewieken te zijn.

- Art. 2.1.1. onderdeel h, i, en j. Deze ingrepen bij pluimvee zijn toegelaten tot 1 september 2011 (zie Vrijstellingsregeling Dierenwelzijn). Het verkorten van de boven- en ondersnavel bij kippen en kalkoenen is daarnaast alleen toegestaan bij kippen en kalkoenen die worden gehouden of bestemd zijn om te worden gehouden in een huisvestingssysteem waarin de kippen zich vrijelijk over de vloer van de stal of op en naar verschillende niveaus binnen de stal kunnen bewegen of in een aangepast kooihuisvestingssysteem (dus niet zijnde een legbatterij). De vrijstellingen en inperking van deze ingrepen zijn nergens in het besluit opgenomen.
- Art. 2.1.1.k. Het aanbrengen van een neuskapje bij fazanten is verboden, na het verstrijken van de overgangstermijn uit het Ingrepenbesluit. Alleen voor huisvestingssystemen die al voor inwerkingtreding van het Ingrepenbesluit bestonden (in 1996) geldt een overgangstermijn van 15 jaar (zie Ingrepenbesluit art. 4 lid 2). Per 1 september 2011 is het aanbrengen van een neuskapje bij fazanten dus definitief verboden.
- Art 2.1.1.p. het verwijderen van bijklauwtjes bij honden dient z.s.m. te worden verboden.

Artikel 2.3 Beroepsmatig uitvoeren van diergeneeskundige handelingen

- Artikel 2.3
Waarom worden aan deze ingrepen geen deskundigheidseisen gesteld. Er kleven zeker risico's aan voor het dierenwelzijn. In de Nota van toelichting staat vermeld dat voor deze handelingen geen bijzondere deskundigheid is vereist. Een onderbouwing hiervoor ontbreekt echter volledig.
- Art. 2.3.b. Is hier is het mogen leewieken van specifiek kippen, kalkoenen en ganzen verruimd naar alle situaties, dus ook voor het houden in afgesloten ruimtes? De tekst van art. 2.1.1.f. ("..... die worden gehouden of aantoonbaar bestemd zijn om te worden gehouden in een niet gesloten ruimte") is namelijk niet opgenomen in art. 2.3.b. Als het leewieken bij specifiek kippen, kalkoenen en ganzen is verruimd naar alle situaties, dan is dit is een verruiming van bestaande regelgeving en tegen de afspraak. Dit is erg onduidelijk.
- 2.3.c. In art. 2.1.1.i. is gesteld, dat het verkorten van de boven- en ondersnavel bij kippen en kalkoenen tot een leeftijd van 10 dagen mag worden uitgevoerd. Voor kippen is deze leeftijdsgrens ook opgenomen in de Europese Richtlijn voor het houden van legkippen en in het Legkippenbesluit. Deze maximum leeftijd van 10 dagen moet ook worden opgenomen in 2.3.c. Het is onzinnig om voor paraveterinair en houders een hogere leeftijd (resp. 8 weken voor kippen en 30 weken voor kalkoenen) toe te staan om de ingreep te plegen. Deze leeftijden zijn

blijkbaar overgenomen uit de het Besluit tot uitvoering van artikel 1, vierde lid, WUD, maar het spoot niet met andere regelgeving.

- Waarom zijn de maximum leeftijd waarop de ingrepen die zijn genoemd in art. 2.3. j t/m m ook niet opgenomen in de vergelijkbare artikelen van art. 2.1.1.?
- Art. 2.3.o. Het verwijderen van neuslellen bij kalkoenen is al verboden en wordt in de praktijk niet meer toegepast. Dit lid dient verwijderd te worden.
- Art. 2.3.r. Het inbrengen van een injectienaald bij vissen is nieuw. Het staat niet in het Ingrepenbesluit. Dit is dus een lager beschermingsniveau en dit lid dient verwijderd te worden.

DEN HAAG, 31 Maart 2010